

Топалова Світлана Олександрівна, кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, бізнесу та професійних комунікацій,
ННІ «Каразінський банківський інститут»,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна
e-mail: svitlanatopalova@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-0453-0418

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ДЛЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ: ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД ІЗРАЇЛЮ

Досліджено ізраїльський досвід упровадження медіаграмотності в систему освіти, передусім шкільної. Визначено основні етапи вдосконалення навчальних програм з медіаграмотності й досягнення на кожному етапі. Показано головні напрями трансформації сучасної медіаосвіти в Ізраїлі. Встановлено взаємозв'язки між громадянською освітою й медіаосвітою. Порушено проблему формування медіакомпетентності в українських закладах освіти. Акцентовано увагу на важливій ролі медіаосвіти у формуванні соціальних і громадянських компетентностей молоді.

Ключові слова: *медіаграмотність, медіаосвіта, громадянська освіта, соціальні й громадянські компетентності.*

Постановка проблеми. Сучасне суспільство є медійним. Воно живе в інформаційному середовищі, щодня споживає значні обсяги інформації, обговорює її й ділиться нею, саме стає виробником інформаційних продуктів. Нам дедалі складніше аналізувати й осмислювати всі кадри щоденного інформаційного калейдоскопа. Пошук об'єктивної інформації все більше нагадує роботу шукачів золота, які просівають через сито тонни піску, аби знайти крупинки дорогоцінного металу. У ситуації війни й перманентної зовнішньої загрози цінність інформації та вміння її критично аналізувати зростає багатократно. Адже низка інформаційних технологій – пропаганда, маніпулювання, «інформаційні вкиди», «інформаційний туман», «інформаційно-психологічні спеціальні операції» та інші спрямовуються на забезпечення контролю над думками й поведінкою громадян. Тож актуалізується проблема підвищення рівня їхньої медіаграмотності.

Медіаграмотність включає цілий набір компетентностей, необхідних для усвідомленої участі в житті медійного суспільства. Значний сегмент цих компетентностей безпосередньо стосується формування знань і вмінь громадянського характеру, тому набуття медіаграмотності й підвищення її рів-

ня в демократичних країнах стало одним із головних завдань громадянської освіти. Воно вже давно реалізується шляхом упровадження різноманітних навчальних курсів для учнів і студентів, учителів і викладачів. Звісно, будь-який позитивний досвід варто досліджувати й адаптувати. На особливу увагу заслуговує досвід Ізраїлю як країни, в якій становлення громадянської освіти та її медійної складової відбувалось в умовах воєнного конфлікту й паралельно з вирішенням проблем нестійкої демократії, де пройшли випробування кілька моделей і багато програм з медіаграмотності для молоді, були ретельно проаналізовані досягнення й недоліки, продовжується активна робота над удосконаленням й приведенням у відповідність до сучасних умов і викликів.

Аналіз досліджень і публікацій. В ізраїльській системі освіти медіаграмотність почали впроваджувати із 1980-х рр. Спочатку це були місцеві ініціативи – спеціальні навчальні програми, які впровадили кілька шкіл для своїх медіастудій. Згодом університети почали розробляти програми академічних медіадосліджень. На початку 1990-х рр. унаслідок зростання попиту з боку освітньої спільноти й споживачів освітніх послуг Міністерство освіти Ізраїлю створило спеціальний комітет з медіаосвіти. Він розробив офіційні навчальні програми й забезпечив їх упровадження спочатку в державних закладах освіти. Це посилює інтерес науковців до дослідження впливу медіаосвіти на політичну культуру молоді, до аналізу змісту навчальних програм і його коригування відповідно до реалій життя і викликів для ізраїльського суспільства, до розробки ефективних освітніх методик. Питанням впровадження медіаосвіти в Ізраїлі, аналізу змісту програм і розробки нових технологій приділяють значну увагу група авторів: Аріель Фрідман (Arielle Friedman), Орнат Турін (Ornat Turin) та Орлі Меламед (Orly Melamed) [1; 2]. Дафна Леміш і Чава Е. Тідхар (Daphne Lemish, Chava E. Tidhar) здійснюють експертну оцінку програм медіаосвіти, досліджують, як телебачення представляє ізраїльські політичні кампанії, аналізують вплив медійних продуктів на формування соціальних уявлень і переконань дітей [3]. Теорії та концепції, роль медіаосвіти в сучасних демократіях досліджують Тесса Джоллс і Мішель Джонсен (Tessa Jolls, Michele Johnsen) [4]. Саме на їхні висновки значною мірою спираються ізраїльські ідеологи сучасного реформування медіаосвіти. Рівка Вадмані, Орит Цайхнер, Орлі Меламед (Rivka Wadmany, Orit Zeichner, Orly Melamed) аналізують програми з медіаграмотності для закладів педагогічної освіти й беруть участь у їх удосконаленні [5]. Саріт Барзілай і Кларк А. Чінн (Sarit Barziali, Clark A. Chinn) досліджують нові навчальні програми з позицій їх концептуальної відповідності сучасним тенденціям і викликам інформаційного суспільства [6].

Мета статті – проаналізувати особливості становлення медіаосвіти в Ізраїлі та її взаємозв'язки із громадянською освітою, визначити основні досягнення й сучасні напрями подальшого розвитку, а також позитивні складові ізраїльського досвіду, які варто враховувати й адаптувати для впровадження всезагальної медіаосвіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. В ізраїльських наукових публікаціях, що стосуються нашої проблематики, терміни «медіаграмотність» і «медіаосвіта» часто застосовуються як синонімічні, хоча відмінності стають все більш чіткими. Поняття «медіаграмотність» більше зустрічається в дослідженнях початкового етапу впровадження відповідних курсів у системі освіти на різних рівнях. Воно включає знання, уміння й навички аналізувати, критично оцінювати інформацію, осмислено використовувати її, розуміти, як функціонують медіа в сучасному суспільстві. «Медіаосвіта» також передбачає реалізацію цих завдань і доповнює їх перелік, значно розширює й поглиблює медійні компетентності, додає нові тематичні блоки. Тому із збільшенням обсягів знань більше стали застосовувати поняття «медіаосвіта».

Перші програми з медіаграмотності, які запропонували кілька шкіл, були аматорськими, далекими від виконання завдань з громадянської освіти й виховання. Проте саме вони актуалізували проблему взаємозв'язків між ЗМІ й соціальною свідомістю дітей і молоді, активізували зусилля освітян для впровадження курсів з медійної грамотності в закладах освіти. Вчителі-першопрохідці, що сприймали себе в якості важливих агентів соціальних змін, не мали фахової підготовки, здебільшого були громадськими активістами. Відповідно, вони не мали достатніх компетенцій для розробки якісного навчального забезпечення. Шлях для впровадження системної медіаосвіти в Ізраїлі проклали дві видатні жінки – Дафна Леміш та Хельга Келлер. Професор Дафна Леміш, яка очолювала феміністичну організацію й прагнула підвищити обізнаність суспільства щодо гендерних стереотипів та їх просування через ЗМІ, розробила перші навчальні програми й дидактичні матеріали для курсу медіаграмотності. Звісно, в цих матеріалах чинне місце відводилось і гендерній проблематиці. Пізніше вона презентувала результати проведеного з колегами дослідження образів жінки в ізраїльських літературних джерелах, у різноманітних телепродуктах, що з'являлись під час політичних кампаній, зокрема виборів [3]. Згодом гендерну проблематику стали більше розглядати як в рамках медіаграмотності, так і в курсах з громадянської освіти, звісно, зі своєю специфікою – особливостей висвітлення в ЗМІ політичних образів і ролей жінок і чоловіків, у першому випадку, і забезпечення рівності прав – у другому. Крім того, багато шкіл почали впроваджувати окремі курси з гендерної освіти. Хельга Келлер мала досвід роботи в британській кіноіндустрії й після імміграції до Ізраїлю знімала освітні програми для молоді. Вона на-

полегливо рекомендувала вчителям не читати лекції про кіно, а вчити міркувати й дискутувати про зміст та ідеї фільмів. Їхній досвід та ідеї стали головним чинником впливу на становлення медіаграмотності в Ізраїлі як окремої гуманітарної дисципліни, що суттєво доповнила громадянську освіту.

Після певних дискусій щодо підходу до медіаосвіти – протекціоністського, спрямованого на обмеження несприятливого впливу медіа в мультикультурному суспільстві й конфліктному середовищі, чи критичного, орієнтованого на привчання молоді до потенційної упередженості ЗМІ й вироблення вміння критично аналізувати інформацію, освітяни й політики вибрали другий. У 1991 р. була розроблена перша офіційна програма з медіаграмотності й дисципліну почали активно впроваджувати всі державні, а згодом і в приватні школи. З того часу до 2018 року були представлені шість варіантів змінених і доповнених навчальних програм. А. Фрідман, О. Турін і О. Меламед представили досить розгорнутий аналіз цих програм за такими критеріями: структура навчального плану; обґрунтування й цілі; теоретична основа; тематика навчання й педагогічні підходи [1]. Не вдаючись до детального розгляду змісту самих програм і висновків по кожному пункту аналізу, варто відмітити головні вдосконалення в кожній з цих програм.

З початку 2000-х рр. в ізраїльській системі освіти значно активізувалось неоліберальне реформування, що стосується як змісту освіти, так і організації освітнього процесу. У громадянській освіті це означало перехід від моделі етнічного громадянства до моделі демократичного громадянства. Це передбачало, зокрема, зміну освітньої парадигми, перехід від ідеї «плавильного котла» до сприйняття свого суспільства як мультикультурного, з наявністю низки конфліктів і об'єктивних умов для них. У свою чергу, це зумовлювало необхідність розширення змісту громадянської освіти в усіх навчальних курсах, що включають відповідні складові, а також зміну самого підходу до їх викладання, у тому числі перехід до конфліктної парадигми й плюралізму тлумачення. Звісно, такі зміни поширювались і на медійну складову освіти.

У навчальних програмах з медіаграмотності постійно збільшували кількість тем, деталей і конкретних прикладів і формулювали все більш чіткі критерії для оцінювання результатів навчання. Достатньо тривалим був пошук «золотої серединки» між жорсткістю змісту програм і вимогами щодо автономії вчителів. Компромісним варіантом виявилась модульна структура з наданням учителям можливості вибирати порядок викладання модулів і обсяг вивчення тем. У медіаосвіті, як і у всіх гуманітарних дисциплінах, домінуючим став критичний дискурс. При цьому кожен наступну програму всіляко намагалися зробити максимально деідеологізованою. Якщо в перших програмах приділяли більше уваги вихованню культури сприйняття медійних продуктів, то далі акценти все більше зміщувались на вироблення навичок

критичного аналізу й виховання «громадянської медійної грамотності». В руслі світових тенденцій і у відповідь на виклики, пов'язані з сучасними технологічними інноваціями, у навчальних програмах стали акцентувати увагу на медійних загрозах для демократії й особливій ролі ЗМІ в підтриманні демократичних цінностей та зміцненні демократії.

Після кількох експериментів з пріоритетністю академічного теоретичного чи практичного навчання з медіавиробництва прийшли до висновку про необхідність їх поєднання. Зараз кожній теоретичній темі надають практичного значення, у тому числі через дослідження медіавиробництва. Наприклад, до завдання проаналізувати текст публікації й фото до нього додають ще одне – підготувати свої тексти й фото, які б відображали «нейтральний» і «заангажований» підходи. Крім того, упродовж цього періоду було очевидним коливання між протекціоністським і плюралістичним підходами. Остаточний вибір був здійснений на користь другого, орієнтованого на розширення прав і можливостей аналізувати й конструювати медіа для власних потреб. Згідно з цим підходом головними методами навчання стали поєднання активного й самостійного, відкритого та діалогічного навчання, відкриті дискусії з акцентом на повазі до свободи вираження позицій учнів. Першочерговими завданнями стали виховання критичного, рефлексивного й креативного мислення, створення атмосфери творчої свободи й співпраці.

Отже, за цей період медіаосвіта виконала важливу місію – стала мікролабораторією, в якій здобувачі освіти закріплюють уявлення про принципи активного громадянства в демократичній державі, вчать критично сприймати інформацію, самі продукують її для обміну з іншими. Як відмічають О. Турін та А. Фрідман, фахівці провели низку досліджень, результати яких показали явну різницю між дослідницькою й контрольною групами (учні, що вивчали курс медіаграмотності, й ті, що не вивчали) у навичках критичного читання, у прийнятті рішень в конфліктних ситуаціях і вирішенні розбіжностей, здатності аргументовано висловлювати власну думку [2].

Проте технологічний розвиток створив низку нових проблем. Передусім почав простежуватись збіг: між медіаграмотністю й інформаційною грамотністю, яку також викладають у школах з метою навчити учнів безпечно користуватися інтернетом; між медіаграмотністю й громадянською освітою; між вивченням медіа й кіно в рамках самої медіаосвіти. Тому виникла необхідність встановити чітку диференціацію між навчальними дисциплінами. Проблеми іншого порядку спричинила глобалізація й новий «інформаційний ландшафт» як її наслідок. Дослідники стали акцентувати увагу на тому, що наявні програми не формують у молоді здатність упоратися з сучасними викликами тому, що в них надмірна увага приділяється місцевим питанням і недостатня – глобальним. Усвідомлення цього дало поштовх для чергових змін у системі ме-

діаосвіти. Крім того, стрімке вторгнення нових медіа в життя і в тому числі в освітню сферу створило плутанину між медіаграмотністю й цифровою грамотністю. До оновленої навчальної програми 2017 р. включили теми й питання про конфіденційність, упередженість у пошукових системах, пропаганду, залякування та інші. Посилили соціальні й громадянські складові курсу.

На сучасному етапі трансформацій медіаосвіти ізраїльські фахівці спираються на концепцію Тесси Джоллс і Мішеля Джонсена [4]. Науковці вказують на небезпеку розмивання медіаграмотності. Головним її завданням вважають розширення можливостей через освіту надавати всім громадянам необхідні навички для навчання протягом усього життя орієнтуватися в медіапросторі й використовувати медіа для власної вигоди й користі інших. Медіаграмотність, на думку авторів, не можна ототожнювати з медіакритикою, зі знанням медіапродукції чи навчанням за допомогою медіа, хоча всі ці складові медіаграмотності неодмінно включає. Тож вона має бути спрямована на критичне осмислення й обережне використання будь-якої інформації. Навички з медіаграмотності мають переступати культурні, соціальні й політичні кордони й забезпечувати глобальний набір компетентностей для критичного аналізу й фільтрації медіаконтенту. Раннє впровадження й постійне продовження медіаосвіти сприятиме тому, що критичне мислення й навички аналізу повідомлень стануть внутрішніми якостями людини. Нове покоління буде менш вразливим до інформаційних маніпуляцій й краще підготовленим до вибору, який підтримуватиме демократію й відкрите суспільство.

Сьогодні медіаграмотність в ізраїльських школах уже впроваджують з початкових класів з урахуванням вищезгаданих висновків і рекомендацій. У початковій і середній школі це окрема дисципліна, основний фокус якої – критичне читання й осмислення інформаційних повідомлень, перевірка об'єктивності інформації й надійності її джерел. Крім того, вона є важливим інструментом для викладання інших дисциплін – історії, мови й літератури, громадянської освіти. В старшій школі вже впроваджується медіаосвіта, яка передбачає не лише розширення й поглиблення попередніх знань і навичок, але й певну спеціалізацію. Крім того, медіаосвіта стала важливою складовою всієї гуманітарної й педагогічної освіти в Ізраїлі. У педагогічних закладах освіти на всіх спеціальностях не лише впроваджені відповідні основні й спеціальні курси. Майбутні педагоги самі розробляють програми, курси й проекти, апробують їх, аби бути підготовленими до організації медійної проєктної діяльності зі своїми майбутніми учнями / студентами [5].

Ізраїльські науковці, освітяни активно реагують на нові виклики інформаційного суспільства. Міністерство освіти також не стоїть осторонь. У відповідь на збільшення кількості дезінформації в публічній сфері Міністерство освіти Ізраїлю просуває навчання цифровим медіа й інформаційній грамот-

ності. Фахівці розробили пілотну навчальну програму й запропонували її для ретельного вивчення й аналізу з точки зору програмної концептуальної основи та її відповідності реаліям і викликам сучасного етапу розвитку інформаційного суспільства. Ця програма зосереджена на восьми темах: технологічна грамотність; грамотність в області інформаційних технологій; грамотність в області цифрових медіа; співробітництво в цифровому середовищі; грамотність в соціальних мережах; цифрова етика й безпека в онлайн-середовищі; інформаційна грамотність у цифровому середовищі; читання й письмо в цифровому середовищі. Як бачимо, усі програмні теми орієнтовані на підготовку дітей і молоді до безпечної, свідомої й грамотної взаємодії в мережевому суспільстві. В опублікованому дослідженні концептуальної основи й змісту програми [6] експерти надали детальний аналіз змісту всіх тем і рекомендації до них. Водночас зазначили, що ця програма враховує лише один із чотирьох головних концептуальних підходів, необхідних для врахування сучасних реалій. Тому вона потребує доопрацювання з урахуванням передусім тих підходів, які стосуються мотивації учнів / студентів до пошуку інформації, а також, включення до програми додаткових освітніх компонент.

Короткий ретроспективний аналіз упровадження медіаграмотності та її трансформації в медіаосвіту в Ізраїлі дає достатньо чітке уявлення про те, як система освіти реагує на потреби й виклики сучасного інформаційного суспільства та готує молодь до життя в ньому. Водночас цілком очевидною стає дистанція відриву української освіти.

Закон України «Про освіту» визначає мету освіти, яка включає, у тому числі, виховання відповідальних громадян. Для реалізації Концепції «Нова українська школа» передбачена розробка й запровадження нового державного стандарту базової середньої освіти з урахуванням компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості. Ці стандарти мають ґрунтуватися на Рекомендаціях Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу [7], які визначають основні компетентності для навчання протягом усього життя, у тому числі соціальні й громадянські. Хоча в переліку знань і вмінь громадянського характеру прямо не вказані складові медіаграмотності, цілком очевидно, що жодну із громадянських і соціальних компетентностей неможливо сформувати без уміння орієнтуватись у інформаційному просторі.

У 2018 р. Рада Європи прийняла нову Рамку компетентностей для культури демократії [8], що відображає сучасне розуміння того, які компетентності необхідні для демократичної культури. У документі зазначається, що ця Рамка стала результатом широкомасштабних досліджень і консультацій та побудована на спільних для демократичних суспільств принципах. Вона відображає розуміння того, що мають набути учні й студенти на всіх рівнях

освіти, щоб відчувати свою належність до демократичного суспільства. Тому цей документ пропонує освітнім системам спільну мету, на якій варто зосередити свої зусилля. Тож цілком очевидно, що саме на цю Рамку компетентностей слід орієнтуватись при розробці й доопрацюванні навчальних програм і з громадянської освіти, і з медіаосвіти. Модель компетентностей, представлена в розділі 6, включає 20 компетентностей, які описані в 4-х категоріях. У категорії «Знання та критичне розуміння» йдеться, у тому числі, про необхідність формування критичного розуміння інформаційного контенту й знання технологій його створення, про усвідомлення наслідків впливу різних медійних продуктів на свідомість і поведінку людей, про вироблення вміння виявляти загрозові засоби комунікації й захищатись від них.

У 2016 р. Президія Національної академії педагогічних наук України схвалила нову редакцію Концепції впровадження медіаосвіти в Україні [9]. Вона передбачає три етапи реалізації. До 2020 р. мало б бути завершене «поступове укорінення медіаосвіти та стандартизація її змісту», а в 2021–2025 рр. уже має відбутися її масове впровадження. Однак ця Концепція фактично залишається внутрішнім документом академії. Національна концепція й необхідна нормативна база для медіаосвіти відсутні. При цьому Міністерство освіти і науки України звітує про свою роботу над тим, щоб курси з медіаграмотності ввійшли до базових освітніх програм [10], хоча зміст цих програм показує, що далі звітів справа поки не просувається. Заходи, про які звітують, мають локальний характер, видані посібники не використовуються в закладах освіти, оскільки в тих суспільних шкільних дисциплінах, де їх рекомендують застосовувати, не передбачено навчальними програмами викладання відповідних тем. Таким чином, упровадження медіаосвіти поки залишається на рівні декларацій про наміри.

Окремі теми, що стосуються медіаграмотності, включені в програму курсу «Громадянська освіта» для 10-го класу [11]. У пояснювальній записці зазначається, що в основу навчання покладений компетентнісний підхід, що корелюється з ключовими компетентностями, визначеними Законом України «Про освіту». Ані про Рекомендації Європейського Парламенту й Ради Європейського Союзу [7], ані про Рамку компетентностей для культури демократії [8] згадки немає. Представлений в таблиці компетентнісний потенціал курсу розкриває не соціальні й громадянські компетентності, формування яких передбачають вищезгадані документи, а недолуго прив'язує всі компетентності, які мають бути сформовані за час шкільного навчання, до курсу громадянської освіти. Цілком очевидно, що замість притягування до курсу громадянської освіти математичної компетентності, яка передбачає, у тому числі, «вміння оперувати математичними поняттями для пізнання і пояснення сучасних суспільно-політичних та економічних подій, явищ і процесів» та інших

компетентностей, на перспективи формування яких зміст програми не вказує, варто було б розглянути модель із 20-ти компетентностей, представлену у розділі 6 Рамки компетентностей, і показати, якими засобами ці компетентності для культури демократії, у тому числі медійна компетентність, мають бути сформовані в курсі громадянської освіти. У переліку компетентностей зазначена й інформаційно-цифрова, але ті вміння, які передбачено сформувані, не стосуються завдань медіаграмотності. Отже, медіаграмотність взагалі не включена в компетентнісний потенціал курсу.

При цьому, Розділ 5 «Світ інформації та мас-медіа» навчальної програми включає 5 тем, які формують певні фрагментарні уявлення про медійну сферу й медійні продукти, про вплив ЗМІ на громадську думку, про маніпуляції й пропаганду, тощо. Перелік результатів, що включає знання й розуміння, вміння й навички, установки й цінності, явно гіпертрофований. Вельми сумнівно, що в результаті розгляду єдиного питання «Маніпуляції в медіапросторі» учні будуть володіти «базовими технологіями запобігання впливу маніпулятивних та пропагандистських медіаповідомлень».

Висновки. Без упровадження медіаграмотності й медіаосвіти на всіх освітніх рівнях сьогодні не можливо забезпечити формування громадянських і соціальних компетентностей молоді. В Ізраїлі цей процес почався паралельно із системним реформуванням громадянської освіти, зміною її стратегічного спрямування із виховання етнічної громадянськості на виховання для демократичного громадянства. Завдяки активним зусиллям освітян і науковців медіаграмотність пройшла кілька етапів становлення – від аматорської ініціативи по включенню до навчальних програм перших невеликих курсів – до медіаосвіти як окремого напрямку сучасної освітньої політики на різних рівнях. Міністерство освіти Ізраїлю взяло під свій патронат упровадження медіаграмотності, удосконалення навчальних програм на кожному етапі й підсилення громадянської освіти відповідними складовими медіаосвіти.

Сучасна медіаосвіта в Ізраїлі є системною й багатогранною. Вона базується на фундаментальних наукових дослідженнях сучасної медіасфери, впливу медіапродуктів на суспільну свідомість передусім молоді, на ретельному аналізі інформаційних загроз і викликів для ізраїльської демократії й моніторингу ефективності освітніх засобів їх нейтралізації. Зараз чітко простежується суттєва трансформація концептуальної основи медіаосвіти, формування її окремих напрямів, у тому числі громадянського.

Це дослідження наочно показало дистанцію відриву України в питанні впровадження медіаосвіти. Наша громадянська освіта маргінальна, а її медійна складова – поверхнева й фрагментарна. На відміну від Ізраїля, де громадянська й медійна освіта є не лише окремими освітніми складовими, але й пронизують усі гуманітарні дисципліни, охоплюють усі освітні рівні,

в Україні маємо лише окреме «вкраплення» у вигляді курсу громадянської освіти для 10-го класу середньої загальноосвітньої школи. Тож досвід Ізраїля заслуговує на ретельне дослідження й адаптацію кращих практик. Перш за все, варто розробити концептуальну основу для впровадження медіаосвіти. В цьому ізраїльський досвід її поетапного напрацювання й сучасного доповнення відповідно до інформаційних реалій і викликів сучасності виглядає вельми актуальним.

Освіта, у тому числі громадянська й медійна, потребує фахового підходу. В Україні впровадженням громадянської освіти, розробкою програм займаються історики, філософи, учителі-методисти, а не політологи, хоча виховання демократичної культури громадянськості – наше пряме й безпосереднє завдання. Тож дослідження проблематики громадянської освіти, розробка й аналіз навчального контенту має стати частиною функціоналу політологів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Friedman A., Turin O., Melamed O. Media Education in Israel – Mainstreaming the Avant-Garde. *The Handbook of Media Education Research*, First Edition. 2021. P. 267–273. URL: https://www.researchgate.net/publication/344567736_Media_Education_in_Israel_-_Mainstreaming_the_Avant-Garde (Last accessed: 21.04.2023).
2. Turin O., Friedman A. Media Literacy in Israel. *The International Encyclopedia of Media Literacy*. 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/332986988_Media_Literacy_in_Israel (Last accessed: 21.04.2023).
3. Lemish D., Tidhar C. The Silenced Majority: Women in Israel's 1988 Television Election Campaign. Hanna Herzog. *Language and communication in Israel*. NY. Routledge. 2017. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781351291040-23/silenced-majority-women-israel-1988-television-election-campaign-dafna-lemish-chava-tidhar> (Last accessed: 30.04.2023).
4. Jolls T., Johnsen M. *Media Literacy: A Foundational Skill for Democracy in the 21st Century*, 69 *Hastings LJ* 1379. 2018. URL: https://repository.uclawsf.edu/hastings_law_journal/vol69/iss5/4 (Last accessed: 01.05.2023).
5. Wadmany R., Zeichner O., Melamed O. Students in a teacher college of education develop educational programs and activities related to intelligent use of the web: Cultivating new knowledge. *I-manager's Journal of Educational Technology*. 2014. Vol. 10, No. 4. P. 18–28. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1098626.pdf> (Last accessed: 02.05.2023).
6. Barziali S., Clark A. A review of educational responses to the «post-truth» condition: Four lenses on «post-truth» problems. *Educational psychologist*. 2020. Vol. 55. P. 107–119. doi: <https://doi.org/10.1080/00461520.2020.1786388>.
7. Рекомендації Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про основні компетентності для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text (дата звернення 05.05.2023).

8. Рамка компетентностей для культури демократії. URL: https://www.schools-for-democracy.org/images/documents/86/RF-CDC-vol-1_ua.pdf (дата звернення: 05.05.2023).
9. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosvity-v-ukraini-nova-redaktsiya/> (дата звернення: 07.05.2023).
10. МОН підтримує ініціативу Президента України щодо проведення уроків медіаграмотності в школах. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-pidtrimuye-initsiativu-prezidenta-ukrayini-shodo-provedennya-urokiv-mediagramotnosti-v-shkolah> (дата звернення 08.05.2023).
11. Громадянська освіта. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa.2022.hromadyanska.osvita-10.pdf> (дата звернення: 09.05.2023).

REFERENCES

1. Friedman, A., Turin, O., Melamed, O. (2020). Media education in Israel is the introduction of the avant-garde. *The Handbook of Media Education Research, First Edition*. 267–273. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/344567736_Media_Education_in_Israel_-_Mainstreaming_the_Avant-Garde.
2. Turin, O., Friedman, A. (2019). Media Literacy in Israel. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/332986988_Media_Literacy_in_Israel.
3. Lemish, D., Tidhar, C. (2017). The Silenced Majority: Women in Israel's 1988 Television Election Campaign. Hanna Herzog. *Language and communication in Israel*. NY. Routledge. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781351291040-23/silenced-majority-women-israel-1988-television-election-campaign-dafna-lemish-chava-tidhar>.
4. Jolls, T., Johnsen, M. (2018). Media Literacy: A Foundational Skill for Democracy in the 21st Century, 69 *Hastings L. J.* 1379. URL: https://repository.uclawsf.edu/hastings_law_journal/vol69/iss5/4.
5. Wadmany, R., Zeichner, O., Melamed, O. (2014). Students in a teacher college of education develop educational programs and activities related to intelligent use of the web: Cultivating new knowledge. *I-manager's Journal of Educational Technology, Vol. 10, 4, 18–28*. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1098626.pdf>.
6. Barzali, S., Clark A. (2020). A review of educational responses to the «post-truth» condition: Four lenses on «post-truth» problems. *Educational psychologist, 55, 107–119*.
7. Rekomendatsii Yevropeiskoho Parlamentu ta Rady Yevropeiskoho Soiuzu «Pro osnovni kompetentnosti dlia navchannia protiahom usoho zhyttia» vid 18 hrudnia 2006 roku. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text [in Ukrainian].
8. Ramka kompetentnostei dlia kultury demokratii (2018). URL: https://www.schools-for-democracy.org/images/documents/86/RF-CDC-vol-1_ua.pdf [in Ukrainian].

9. Kontsepsiia vprovadzhennia mediaosvity v Ukraini (nova redaktsiia) (2016). URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontsepsiya-vprovadzhennya-mediaosvity-v-ukraini-nova-redaktsiya/> [in Ukrainian].
10. MON pidtrymuie initsiatyvu Prezydenta Ukrainy shchodo provedennia urokiv mediahramotnosti v shkolakh (2021). URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-pidtrimuye-initsiatyvu-prezidenta-ukrayini-shodo-provedennya-urokiv-mediagramotnosti-v-shkolah> [in Ukrainian].
11. Hromadianska osvita. Navchalna prohrama dla zakladiv zahalnoi serednoi osvity (2022). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa.2022.hromadyanska.osvita-10.pdf> [in Ukrainian].

Topalova Svitlana Oleksandrivna, Candidate of Political Sciences,
Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management,
Business and Professional Communications, ESI «Karazin Banking Institute»,
V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

MEDIA LITERACY FOR CIVIL COMPETENCE: THE POSITIVE EXPERIENCE OF ISRAEL

The experience of Israel in terms of introducing media literacy into the education system, primarily school education, is studied. The main stages of improving educational programmes in media literacy and achievements at each stage are determined. The main directions of transformation of modern media education in Israel are shown. Relationships between civil education and media education have been established. The problem of media competence formation in Ukrainian educational institutions is raised. Attention is focused on the important role of media education in the formation of social and civil competences of young people.

Keywords: *media literacy, media education, civil education, social and civil competences.*

